

Alemania berria Europa berrian

Alemaniako batasunaren historia, orainaldia eta etorkizuna

Ludger Mees

I.

Iraultza ororen adierazgarririk nabarmenetarikoa aipatzekotan, matxinada hauetako prozesu historikoaren ikaragarriko abiadura litzateke, zenbait kasutan historiaren gorabeherak protagonista politikoen kontroletik at gelditzen direlarik. Egun batean erabakitakoak hurrengoan ez du balio, eta politika ez da epe luze eta ertainekin jokatzeko plangintza eta estrategiaren ondorio, minutuz minutu bapatean asmatu beharrekoa baizik. Ez dago ezer erabakita eta bide guztiak irekiak daude. Gizakia historiarekin lehian sartzen da eta norgehiagoka honetan etorkizuna jokoan dagoelako, inoiz baino grina eta pasio gehiago sortzen dira.

Orain arte, liburuetatik ezagutzen genituen iraultza horiek, Frantziakoa edo Errusiakoa, esate baterako. Gorbatchovek etorri behar zuen guk liburuak alde batera utz genitzan eta mass-mediaren bitartez iraultza baten partehartzaile bihurtu ginatezen. His-

torialariak lan dezente izango dugu Europako ekialdean garatzen ari den iraultzaren mamia aztertu, eta ezagutzen ditugun beste iraultzekin parekatuz tipifikatzeko. Dena den, ekialdeko iraultza oraindik pil-pilean egonik, azterketa horiek gerorako utzi beharko dira. Momentuz, garbi dagoen gauza bakarra Europako ekialdeko herriak neoestalinismoaren menpetik askatzeko altxatu egin direla da. Zerekin trukatu nahi dute azken berrogei urteotan bizi izan duten gizartea? Hauxe da gakoa. Zenbateraino esan genezake matxinada hauek sozialismo (demokratikoaren) kontrakoak eta kapitalismo (manchesterianoaren) aldekoak direla? Gaur egun Ekialdean aurkitzen dugun koktail ideologikoaren osagaiak, herriz herri errezeta desberdin baten arabera nahasten dira: eskubide politiko demokratikoen eskaera, ongizate sozialaren eta kontsumo gizartearen idealizazioa eta burujabetasunaren aldarrikapena -azken hau, Sobiet Batasuneko zenbait errepublikatan helbururik nagusia. Hauexek dira momentuz antzeman daitezkeen joerak. Hauetaz gain, ezer gutxi eta batez ere epe luzearako egitasmo edo plangintza sakonei dagokienez. Hau ez da harritzekoa, historiaren martxak protagonista guztiak ustegabeen harrapatu bait ditu, gehienek aitortzen duten bezala. Nahiz eta alderdi politikoak eta bere eskaintza programatiko eta ideologikoak egon badauden, ez dakigu oraindik zenbatekoa den bakoitzaren pisua gizartemailan. Hori jakin ahal izateko normalizazio-prozesu luze bat burutu beharko da, hauteskunde libre eta demokratikoak barne izango direlarik.

Ekialdeko Alemania, iraultza demokratikoaren azken kidea izatetik horren aitzindari izatera pasa da. Martxoaren 18an Ekialdeko estatu batean antolatuta izan diren lehendabiziko hauteskunde demokratikoak, Sobiet Batasuneko zenbait herritan egindako hauteskunde partzialak kontutan hartzen ez baditugu, bertan burutu bait dira. Sekulan ez zaie hauteskunde batzuei, bai politika, bai prentsaren aldetik, horrelako garrantzi eta arretarik eskaini; eta hau, arrazoi batengatik izan da: Bigarren Mundu-Gerran erabakitako Alemaniako banaketan sustraitzen bait zen, neurri handi batean, bi bloketan oinarritutako orain arteko munduaren oreka politiko, ekonomiko eta militarra. Azken

berrogei urteotan gainditu ezinezko zirudien bi Alemanien arteko muga desagertuz gero, Europari pakea eman zion gerra-osteko ordenu politiko eta militarra bertan behera geldituko da. Ikuspuntu honetatik begiratuta itxaropenak baino gehiago kezka sor daitezke; izan ere, aliatuek 1945ean behin-betirako desagindako Prusia indartsu, inperialista eta militarista bere errautsetatik berpiztuko ote da? Zer gertatuko ote da munduari hainbat kalte eragin zion nazionalismo alemanarekin? Zer egin OTAN-ekin? Zer-nolako ondorioak izango ditu Alemaniako batasunak Europako batasunaren eraikuntzan? Kolokan al dago 1945az geroztik lortutako bi etsai historikoen arteko "entente" franko-alemana, orain arte Europako batasunaren bultzagile eta babesle izandako ardatza? Baztertu egingo ote da Europako hegoaldea ekialdearen mesedetan?

Zalantza guzti haucn aurrean oraingoz erantzun zehatzik ez dagoela esan beharrean gaude. Halere, gure iritziz, historia lagungarri gerta dakiguke, zalantza horiek erabat argitzeko ez bada ere, egunerokotasunak sortutako ikuspegi estua zabalitzeko. Abia gaitezen, beraz, historian zehar Alemaniako batasunaren oinarrian bila, gaur egungo egoera eta etorkizunean eman litezkeen aukerak argitzeko baliagarri izango zaizkigulakoan. Artikulu honek bi atal nagusi izango ditu: lehenbizikoan, Alemaniako batasunaren prozesu historikoa azalduko da XIX. mendearen hasieratik 1989ko iraultza iritsi arte; bigarreanean, berriz, Alemaniako batasunak zenbait arlotan izan ditzakeen ondorioak aztertuko dira.

II

"Alemania, baina non dago?"

"Nazio bat bihur zaitezten, hauxe da, Alemanok, alferrik espero duzuen. Presta zaitezte, hori bai ahal duzuela, libreki gizakiak izateko."

(Goethe - Schiller 1796)

(“¿Deutschland? Aber wo liegt es?” “Zur Nation euch zu bilden, ihr hofft es, Deutsche, vergebens. Bildet, ihr könnt es, dafür freier zu Menschen euch aus”).

Alemaniano batasun politikoari buruzko bi idazle alemaniar horien iritzi ezkorra ongi oinarrituta zegoen beraiek ezagutzen zuten errealitatean. Estatu Batuek bere independentzia 1776an lortu ondoren, eta Frantziak 1789an estatu bat osatu zuenean, ez zirudien Alemanian ezer mugitzen zenik. Alemania XVIII. mendean ez zen nazio politiko bat. Ia mila urte zituen “Inperio aleman-erromano sakratu” handi horretan zeuden 1.800 erakunde politiko subiranoen artean (kondaduak, dukesadoak, apezpikutegiak, hiri libreak, eta abarretan), horietako asko ez ziren, ez historiak, ez kulturaz eta ezta hizkuntzaz ere, alemanak.

Frantziako iraultzaren ostean, eta bereziki Napoleonen soldaduei esker, Europako ordenu politikoa birmoldatu egin zen. 1789 Europako liberalismoaren ordua izan zen, eta baita Alemaniako nazionalismoarena ere. Zenbait intelektualek, hala nola Herderrek, F. Schlegelek, Humboldtkek, Fichtek eta goian aipatutako Schillerekek eta Goethek, 1789ko iraultzak sortutako krisialdi politiko eta sozialetik atera eta Alemaniako herriari identitate berri bat eman nahian, nazio alemana aurkitzeari eta definitzeari ekin zioten. Lan hori behar-beharrezkoa izan zen, batez ere, kontutan hartzen badugu lehendabizi Napoleonek eta ondoren Vienako Kongresuak, Inperio Aleman-Erromano Sakratuan mila urtetan zehar garatutako urte gutxitan erabat hankaz gora jarri zutela, Inperioa deuseztatzean (1806) eta “Alemaniako Federazioa” sortzean (1815). Aldaketa sakon honen adierazgarri, esan dezagun, 40 estatu eta hiri autonomo alemanak izan zirela, 1806 baino lehenago zeuden 1.800 erakundetatik 1815 ondoren mantendu ziren bakarrak.

Alemaniano nazionalismoak bere historiaren lehen fase horretan hiru ezaugarri nagusi izan zituen, besteak beste, gero ere garrantzi handikoak izango zirenak. Alde batetik, Inperio zaharreko ahultasun politikoarengatik, intelektual nazionalistek historian eta kulturaren aurkitzen zuten nazio alemanaren esentzia. Beren teoriaren arabera, nazio alemana ez bait zen etorkizunean

garatu beharreko zerbait, historian betidanik aurki zitekeen eta absolutismoaren menpean izkutuan geratu beharreko fenomeno baizik. Ziotenez, Alemania nazio politikoa ez bazen ere, nazio kultural indartsua zen. Bestetik, lehen nazionalista alemanak liberalak ziren, absolutismoaren aurkakoak eta konstituzioaren aldekoak. Azkenik, aipa dezagun nazionalismo alemanaren frankofobiarekiko lotura historiko estua. Dena den, ez da harritzekoa lotura hau, Napoleonen politika inperialista zela eta, identitate nazional berri bat sortzean kanpoko etsaiek izan ohi duten garrantzia kontutan harturik.

Nazionalismo alemanaren bigarren fasea 1815etik 1848ra bitartean kokatu behar dugu. Hasierako intelektualei burgesia industrialaren parte bat, burgesia txikia eta zenbait langile gehitu zitzaizkien. Mugimendu nazionalistaren protagonistak Unibertsitateko ikasleak izan ziren batipat, baina baita ere, toki guztietan Jahnen gidaritzapean sortutako gimnasi elkarteak. Napoleonek erbesteratua izan ondoren, Metternichen Europa errestituzionista horretan Alemaniako aristokrazia ez zegoen nazionalistek amore emateko prest. Federazio berriak ez zituen haien nahiak ezta urrutitik ere betetzen. Bi estatu handienak, Prusiak eta Austriak hain zuzen ere, batere konstituziorik gabe jarraitzen zuten, ez zegoen ez hauteskunde demokratikorik, ezta askatasun politiko edo kulturalik ere. Federazioak, nahiz eta Frankfurten legebiltzar batua egon, ez zeukanez ejekutiborik, ezta epaimahai nazionalik ere. Kanpo-politika estatuen menpean zegoen, hots, Federazio Alemana ez zen nazionalistek lortu nahi zuten estatu batua, baizik eta Antzinako Erregimenaren botereen agintea luzatzeko, eta oposizio liberala eta nazionalista zapaltzeko tresna politikoa.

Halere, errepresio zorrotzak ezin izan zuen nazionalismoaren garapena geldierazi. Kanpoko zenbait burruka nazionaliek bultzaturik (1821etik 29ra: Grezia Turkiaren kontra; 1830ean: Polonia Errusiaren kontra), Alemanian identitate nazionala betiko identitate partikularistaren (Prusiaren, Sajoniaren, Bavieraren eta abarren) kaltetan hedatuz zihoan. 1840an Frantzia eta Alemaniaren arteko krisi berri bat sortu zenean, lehenda-

bizikoak Rhinen ezkeraldekoko zenbait lurralde bereganatu nahi izan zuen, nazionalismo alemana piztu egin zen, aurrerantzean masen mugimendu bihurtu zelarik. Urteotan, esate baterako, idatzi zuen *Hoffmann von Fallerslebenek* "Deutschlandlied" beranduago Alemaniako himno nazionala izango zen poema.

Halere, mugimenduaren hazkunde honetatik nazionalistek ezin izan zuten fruiturik atera, beraien artean erabat zatiturik aurkitzen bait ziren. Tradizio partikularista hemen ere antzeman daiteke. Ez zegoen adostasunik nazionalismoaren helburuei buruz, eta bai zalantza gehiegi: Alemaniako batasuna Austriarekin edo Austriarik gabe lortu behar zen? Nolakoa izan beharko luke Alemaniako Estatu batuak? Errepublika demokratikoa? Monarkia konstituzionala? Ala zegoen Federazioa, herritua? Zer erantzun eman behar zitzaien estatu nazionalarekin batera erreforma sozialak eskatzen zituzten behemilako klase sozialei?

Indar faktikoeak, hau da, aristokraziak, militarrek eta neurri batean administrazio konserbatzaileak, etekina etera zioten zatiketa honi, 1848ko iraultzan liberalen eta nazionalisten nahieki herriz ere uko egiteko. Iraultzak porrot egin zuen, nahiz eta liberalek zenbait helburu lortu (Konstituzioak, baita Prusian ere, nekazal erreforma, garapen industrialak bultzatzeko zenbait neurri eta politika sozialaren hastapenak, besteak beste). Halere, askatasun politikoa, sistema politiko eta sozialaren erreforma burgesia berriaren mesedetan, eta Alemania batua, beste baterako gelditu ziren. Mugimendu nazional eta demokratikoa iraultza honetatik guztiz ahulduta atera zen. Batetik, nekazal erreforma bukatu zenean, nekazarien arteko jarraitzaileak galdu egin zituen; bestetik, iraultzaren ostean liberalismoaren frakzio burgesak aristokraziarekin bat egin zuen iraultza sozial bat iritsiko ez ote zenaren beldur; eta azkenik, jendearen arteko kontzientzian, hori bai, konserbatzaileek ederki bultzaturik, liberalen eta nazionalisten irudia txartu egin zen. Hauen porrot berria ikusita, honako argudioak zabaltzen hasi ziren: ez omen zirela politika egiteko gauza; beraiengandik ezin omen zela ezer

espero; honen ondorioz, politikak agintean zeuden eliteen esku gelditu behar omen zuela, etab. Hemen isladatzen da gero Alemaniako historian garrantzia handia izango zuen ideologia autoritario baten sustraia. Nazionalisten artean etsipena zen nagusi eta batek baino gehiagok Napoleon aleman batekin egiten zuen amets, Alemaniako batasuna egia bihutu ahal izateko.

Napoleon aleman hura laster iritsiko zen: Otto von Bismarck izena zuen. Prusiako ekialdeko nekazal lurraldeetan ia feudalismo-garaian bezala agintzen zuen aristokraziaren ("Junker") kidea zen eta 1862an Prusiako lehendakari izendatu zuten. Bere egiteko nagusia liberalek Prusiako parlamentuan sortutako eta Prusiako militarismo eta neo-absolutismoaren kontra zuzendutako krisi sakonari ("Verfassungskonflikt") irteera bat bilatzea izan zen. Hori lortzeaz gain, presidente berriak zenbait pauso garrantzitsu eman zituen batasun nazionalerako bidean, estrategia politiko berezi batez baliaturik: barneko arazoak atzerrian konpondu. Izan ere, 1864ean Danimarkaren aurkako gerrari ekin zion iparraldeko "Schleswig" eta "Holstein" lurraldeak Prusiaratzeko. Borroka sinboliko horrekin liberalen eta nazionalisten laguntza zihurtatu zuen, bi kondadu horiek kulturaz eta hizkuntzaz nagusiki alemanak bait ziren. Bi urte beranduago Austriaren aurkako gerrari eman zion hasiera, Prusiako nagusitasuna Alemanian behin-betirako sendotu asmoz. Bismarckek, Prusiako ejerzitoak Moltkeren gidaritzapean Königgrätzen irabazi ondoren, Federazio Alemana deuseztatu egin zuen Austriarik gabeko Federazio Ipar-Alemana sortzeko; eta Austriarekin batera borrokatu zuten estatuak konbenio sekretu batzuen bitartez Prusiarekin lotzeko. Ekonomi mailan lotura hori "Zollverein"en (estatu alemanen arteko aduanarik gabeko merkatua zihurtatzen zuen erakundea) jadanik bazegoen. Liberalek Austria batasun alemanaren kontrako etsaierik indartsuentzat jotzen zuten eta horrexegatik hain zuzen ere bereganatu zituen Bismarckek haien sinpatiak, bide batez Parlamentuko iskanbilak baretuz eta alderdi liberal handienaren ("Fortschrittspartei") zatiketa lortuz. Horretaz gain, eta garaipen hau oraindik borobiltzeko asmoz, herriaren baitan hain zabalduta zegoen frankofobiaz baliatu zen Bismarck 1870/71n Frantziari erasotzeko. Alemaniako nazionalis-

moa berpiztu egin zen eta Frantzia menperatu ondoren, Prusiako erregea, Guillermo, Versailleseko gazteluan Alemaniako Inperioaren Enperadore proklamatu zenean, mugimendu liberal eta nazionalistak mendearen hasieratik lortu ezinezko ametsa bete zuen Bismarckek.

Inperio aleman-prusiar honek estatu guztiak elkartzen zituen, Austria ezik, baita alemana ez zen zenbait ere. Bere barneko egituran ezaugarri autoritarioek pisu handikoak ziren, betiko elite sozialek, batipat Prusiako aristokraziak, militarrek eta burokraziak, burgesiaren laguntzaz agintea kontrolatzen jarraitzen bait zuten. Ejekutiboa "Kaiser"aren eta kantzilerraren esku zegoen, enperadoreak kanpo-politikaren nondik norakoak markatzen zituelarik. Botere Legislatiboa hauteskunde demokratiko eta librean bidez osatutako legebiltzarrek zeukan. Prusian, Inperioko estaturik handienean, aldiz, 1918 arte hiru klasetako hauteskunde-sistema errestriktiboa mantendu zen. Alderdi politikoek teoriarik askatasunean lan egin zezaketen, baina errealtatean, sistemaren aurkako eritziek errepresio zorrotza jasotzen zuten: horra hor lekuko, sozialisten kontrako lege bereziak 1878tik 1890era bitartean. Horrezaz gain, beste oztopo bat aurkitzen zuten langileek legebiltzarrean parte hartzeko, legebiltzarkideek ez bait zuten inolako soldatarik jasotzen, eta soldata bati esker bizimodua aurrera atera behar zuena nekez bihur zitezkeen politiko profesional.

Tradizio partikularista ez zen Inperioan sorkundearekin deuseztatu. Estatuak zenbait konpetentzia (hezkuntza, osasuna, polizia, besteak beste) beren menpe gorde bait zituen. Bigarren parlamentuan, "Bundesrat"en alegia, estatuaren ordezkariak elkartzen ziren, horien artean Prusia, nola ez, nagusi izanik (17 botu 58tatik). Bere osotasunean "Reich"ek 25 estatu aleman eta lehen Frantzia izandako lurralde berezia (Elsaß/Lothringen) biltzen zituen¹.

III

Alemania batusunaren sorkundea zein baldintzatan garatu zen aztertu ondoren, hausnarketa orokor batzuk burutzeko unea heldu da, urte horietan gertatutakoak Alemaniako eta Europako historian garrantzi handia izango zuelako:

1.- Alemaniako batasun nazionala "goitik" lortu zen, eta ez herriko mugimendu baten bitartez, Frantzia edo Estatu Batuetan gertatu zen bezala. Honen ondorioz, jendearen artean autoritatearenganako errespetu itsua eta itxaropen ia milenarista zabaltzen hasi zen. Joera horrek autoritarismoari eta totalitarismoari bidea ireki zien.

2.- Alemanian batasunarekin ez zen demokratizazioa etorri. Prusiako antzinako botere faktikoek, oro har, bere betiko eragina mantendu egin bait zuten, neurri batean "goitik" erreforma batzuk burutzeko prest egon zirelako, eta horrelaxe liberalismoaren zati handi bat bereganatzeko gauza izan zirelako. Alemaniako bigarren "Reich", Europako beste estatuekin konparatuta ekonomi mailan modernoa eta aurrerakoia izan zen, baina politika-mailan errepresiboa, atzerakoia eta tradizionalista. Historiografian "Alemaniako bide berezia" ("Deutscher Sonderweg") deitutako desoreka horrek sortu zituen gatazketan, diote historialariek, bilatu behar direla Inperioaren porrotaren, Weimarko Errepublikaren ahultasunaren ("Errepublikanorik gabeko Errepublika") eta azken finean, nazionalismoaren diktaduraren arrazoiak.

3.- Behin Estatu batua lortu ondoren, nazionalismoak 1848/49an hasitako bere funtsezko eboluzio ideologikoa jarraitu zuen: indar liberal, demokratiko eta neoabsolutismoaren kontrako izatetik Bismarckek burututako sistemaren legitimatzailea izatera iritsi zen. Kontzeptu nazionalistetan baliorik handiena ez zen nazioa, baizik eta, -Hegelengan oinarrituta-, estatua. Nazionalismo berriaren adibide gisa, aipa dezagun Treitschke historiagilea. Honek bere "Deutsche Geschichte" (1879) lan horretan Estatu Prusiako koroarekin identifikatzen zuen eta berak goraipatutako estatuari gizarte pluralista —Treitschkeren iritziz,

ordenua eta pakea kolokan ipintzen zituelako— onartu ezinezkoa kontrajartzen zion. Nazionalismo kontserbatzaile berriarentzat Parlamentua gizartearen burruken ispilua zen eta han ematen zen "kaos" arriskutsuari bidea isteko, gizartearen interesen gainetik omen zegoen koroa zen epailea. Hona hemen berriro autoritarismoaren itzala.

4.- Kontutan harturik batasun estatala agintariek ezarria eta ez gizarte-mailan emandako eboluzio luze eta sakon baten ondorio izan zela, eta Inperio berriaren sortzaileak armak izan zirela, eta ez kontzientzia, ez da harritzekoa estatu berri bat sortzeko sendotzeko behar-beharrezkoa den oinarritzko kontsentsurik eman ez izatea Alemanian biztanleen artean. Kontsentsu horretatik kanpo gelditzen ziren benetazko liberalak, demokratak, intelektual gehienak, kontserbatzaile partikularistak eta langile organizatuak, besteak beste. Alemanek bere estatua eduki bazeukaten ere, alemana izatea zer zen ez zekiten. Identitate nazionala sortzeko arazo asko zegoen. Zentzu honetan esanahi handia daukate honako datu hauek: 1892ra arte ez zuen Alemaniak bandera nazionalik izan; lehendabiziko munduko gerraren bukaera arte ez zen himno nazionala ofizialki onartu; Frantziaren aurka Sedan-en lortutako garaipenaren eguna jai nazionala deklaratu zenean, protesta ugari entzun zen; artistek, monumentu nazional bat eraikitzeko eskaera jasotzen zuten bakoitzean, galduta ibiltzen ziren, askotan irtenbidea, sinbolo nazional baten ezean, monumentua Bismarcki dedikatzea izaten zelarik. Identitate nazionala ahul izanik, alemanok, gure identitatea sendotzeko, barne eta kanpoko etsaien beharrea aurkitzen ginen nonbait (sozialistak, komunistak, judutarrak, frantsesak). Guzti honengatik, nazionalismo aleman berriaren izaera neurri batean autoritarioa eta agresiboa zen. Izaera hori aldatzeko, Alemaniak, berak eragindako bi mundu-gerratako katastrofeetatik pasa behar izan zuen.

IV

1945. urtea Europako, eta batez ere Alemaniako historian, garai historiko berri baten hasieraren mugarrria da. Gerra-ostean sortutako mundua beste gerra batean sartuko zen, "gerra hotzean" alegia, gerra honetan nazio guztiak bi bloketan banaturik geldituko zirelarik. Zatiketa honen ondorioz latzena Alemaniak jaso zuen, 1871n lortutako batasun estatala deuseztatua izan bait zen eta mundua bezalaxe bi zatitan, bi estatutan banaturik gelditu bait zen. Alemaniako zatiketa, aldiz, ez zen gerraren ondorio zuzena, Gerra Hotzaren fruitua baizik. Kleßmann historialariak erakutsi zuen bezala, 1945etik 1949ra bitartean, Alemaniako etorkizunari zegokionez aliatuek ez zeukaten plangintza zehatzik, bide politiko asko irekita mantentzen zituztelarik. Bi puntutan bakarrik iritsi ziren adostasun batera: Alemaniak aurrerantzean kalte gehiagorik eragin ez zezan neurriak hartu beharra zegoela eta bigarrenik, Alemaniak gerran beste herriei eragindako kaltea berak ordaindu behar zuela. Lehendabiziko helburua egia bihur zedin, Alemaniako berrindartzeari eta herrindustrializazioari behin-betirako uko egin behar zitzaiola pentsatu zuen zenbaitek. Ildo honetatik zihuan Estatu Batuetako Finantz(eta)ko ministraria, Morgenthau, 1944ean Alemania estatu nekazari bihurtzea proposatzean, Plangintza honen mamia honela laburbildu zuen: "Germany's road to peace leads to the farm" ("Alemaniaren bakeranzko bidea baserrira doa"). Nahiz eta Churchill eta Roosevelt hasiera batean ados egon, laster konturatuko ziren, Alemaniak industria behar zuela aliatuek bere bigarren helburua lortu nahi baldin bazuten behintzat, hau da, jasotako kaltearen truke nahi zituzten erreparazioak kobratzeko.

Erreparazioak eskuratzeko, desmilitarizazioa kontrolatzeko eta gizarte alemanean oraindik bizirik mantentzen ziren nazismoaren azken arrastoak garbitzeko, Estatu Batuek, Sobiet Batasunak eta Britainia Haundiak Yaltako bileran (1945eko otsailean) Alemania lau lurraldetan banatzea erabaki zuten, hiruetako bakoitzak eta Frantziak lurralde bat bere menpean hartzen zutelarik. Lau botereen arteko harremanak estutzeko eta

lau lurralde alemanen arteko lotura lortzeko, Berlinen gobernu gisa "Aliatuen Kontrol-Kontseilua" sortu zen. Polonia izan zelako gerran gehien nozitu zuen herria (6 milioi hildako), eta aurrerantzean Alemaniarekiko bere muga hobeto defendatu ahal izateko, Yaltan aliatuek Prusiako ekialdeko lurralde bat eman zioten, Oder eta Neiße ibaietatik harantza zegoena, hain zuzen ere.

Erabaki hauek beranduago, Potsdameko bileran alegia, baieztatu egin ziren. Horretaz gain, erreparazioak ordaintzeko modua zehaztu egin zen: Potsdametik aurrera aliatu bakoitza libre gelditzen zen berak okupatutako lurralde alemanean ordaindu beharreko erreparazioen kopurua finkatzeko. Poloniar zego-kionean, Oder/Neiße inguruko muga berriari oneritzia eman zitzaion, biztanle alemanak lurralde polako berri horietatik irten zitezen neurriak hartuz. Honela, Prusiako zati handi hau 'de facto' poloniar bihurtu zen. Halere, eta hori izan zen Potsdameko bileraren akatsik handiena, behin-betirako izango zen mugaren finkapena aurrerantzean ospatzekoa zen bake-itun baterako utzi zen. Klausula honetan oinarritzen da Alemaniako errebantxisten eskaera: Oder/Neißeko lurraldeak Alemaniarentzat berreskuratzea. Kontutan hartu behar da, 1945etik 1951ra bitartean Oder/Neißen inguruetatik 3,5 milioi alemanek alde egin behar izan zuela. Hauei gehitu behar zaizkie Txekoslovakiatik alemaniaratu ziren 3 milioiak eta Ekialdeko gainerantzeko herrietatik etorritako beste 2 milioiak.

Jadanik Potsdamen nabari zitezkeen lehen desadostasunak aliatuen Alemaniarekiko politikan. Frantzia bileratik kanpo gelditu zen, ez bait zuen beste hiru botereek Alemaniarentzat erabakitako politika ekonomiko batua onartu nahi. Frantziak federalismo erradikal bat proposatzen zuen, eta gobernuaren erantzunak, Alemaniako ekonomia batua Frantziarentzat arriskugarri izan zitezkeen, Alemania indartzeko lehendabiziko pausua izan bait zitezkeen. Stalin, aldiz, kontzeptu zentralistaren aldekoa zen, Alemania osoan Errusiaren eragin politikoa eta batipat erreparazioen ordainketa zihurtatzeko. Estatu Batuek eta Britainia Haundiak zentralismoari uko egiten zioten. Haien ustez, sistema zentralista bat errazago bihur zitezkeen autoritario. Oso

gertu zeukaten oraindik Hitlerekin izandako esperientzia; izan ere, bere diktadura sendotzeko, Hitler 1932an Alemaniako sistema federalaren oinarri guztiak pausoz pauso desegiten hasi bait zen, diktadura zentralista lortu arte.

Azkenean, Frantziaren betoarekin, beste hirurak printzipioz ados jarri ziren batasun ekonomikoaren arloan. Halere, adostasun hori Gerra Hotzaren hastapenak zirela medio, laster kolokan jarri zen. Gerra Hotzaren arrazoiak aztertzerakoan, historiografiaren mailan hiru eskola desberdin daitezke. "Tradizionalistentzat" 1917an hasitako Errusiako espantsionismoan datza Gerra Hotzaren zergatia. "Errebisionistentzat" berriz, gatazkaren sortzailea Estatu Batuetako sistema ekonomikoa izan zen. Atzerriko merkatu zabala zihurtatzeko beharrak eraginda, Estatu Batuetako espantsionismo ekonomikoa Sobiet Batasuneko segurtasun-interes sakonaren aurka zebilen. Hirugarren historialari-talde batek bigarren teoria abiapuntutzat hartzen du, teoria berri batera iristeko; beraien ustez, Gerra Hotza "mekanika erreaktibo" baten ondorioa izan zen. Batak bestearen benetazko interesak ezagutzen eta ulertzen ez zituelako, besteak burutzen zuen politika oker interpretatzen zuen eta nehurri errepresiboak hartu beharrean aurkitzen zen, horrela ekintzak kontraekintza kate konfliktibo luze bat sortuz. Kate edo espiral honen amaiera Gerra Hotza izango zen. Eskema honen arabera Estatu Batuetako agintarien begietan, Sobiet Batasuneko segurtasun-politika mugarik gabeko espantsionismoaren adierazgarri zen. Errepresio gisa uko egin zieten Sobiet Batasunak eskatutako kooperazioari eta diru-laguntzei. Stalinek, bestalde, Estatu Batuetako kooperazioari eza kapitalismo inperialistaren erasotzat jo zuen. Erasoa honi aurre egiteko bere sekurtasun-politika gogortu eta zorrotzu egin zuen Ekialdeko herrietan.

Gerra Hotzaren pausorik garrantzitsuenak ezagunak izanik, hemen labur-labur aipatuak izango dira: Trumanen doktrina, Marshallen plangintza ekonomikoa eta alderdi komunisten aliantza "Kominform" (1947); Berlingo blokeoa (1948); OTANen sorrera (1949); Koreako gerratea (1950) eta Varsobiako Paktuaren sorkundeak (1955).

Alemania arazo Gerra Hotzaren sortzailea ez bazen ere, Alemania izango zen munduko zatiketa berri horren ondorioak gehien nozitu zituen. Aliatuen arteko kooperazioa amaitzen zen neurrian, Stalinek bere menpean zegoen Alemaniari sistema totalitarioa eta zentralista ezarri zion, beste ekialdeko herrietan egin zuen bezalaxe. Eredua toki guztietan berdintsua izaten zen: alderdi sozialista eta komunistaren arteko batasuna, neurri handi batean bortxatuta, disidenteen aurkako errepresio bortitza, industria eta bankaren nazionalizazioa, nekazal erreforma eta kulturaren instrumentalizazio politikoa. Kontestu horretan argi zegoen, ekialdeko zonan agintzen zuen alderdi komunista berriaren batasun nazionalaren aldeko propagandak beste zonatan ezetza jaso behar zuela. 1947ko apirilean bildutako Alemania osoko presidente erregionalen batzarrak porrot egin zuen, batasun nazionala lortzeko azken aukera galtzen zelarik. Sobiet Batasunaren menpeko Alemanian zenbait hauteskunde antolatu eta manipulatu egin ziren, ondoren 1949an "Alemaniako Errepublikak Demokratikoa" sortzeko. Hiru urte berandua go, estatu sozialista berriaren federalismo alemanaren tradizioa hautsi egin zen zentralismoaren mesedetan. Bost "Länder" deuseztatu egin ziren 14 distritu sortuz. Erreparazioei dagokienean, Sobietarren politika RDAn askoz zorrotzagoa izan zen beste hiru botereena RFAn baino. Lantegi osoak kendu eta Errusiara eramane zituzten; beste batzuk, nahiz eta Alemanian bertan utzi, Estatu Sobietarraren jabeago bihurtzen ziren. Politika honi amaiera 1953an eman zitzaion, mendebaldean, herriz, bi urte lehenago. Zenbait kalkuluren arabera, Yaltan Alemania osorako erabakitako erreparazio-kopurua 10 mila milioi dolarretakoa izan bazen ere, Sobietarrek Alemania osoari zegokion kopurua kobratu zuten bere menpeko lurraldean; RFak, herriz, mendebaldeko botereek hasiera batean pentsatutakoaren ehuneko 40a bakarrik ordaindu behar izan zuen. Politika honek eragindako egoera latzaren aurka protestatzeko 1953ko ekainean 400.000 langile altxatu ziren RDako herri gehienetan. Tanke sobietarrek matxinadei aurre egin zieten, langileen artean 21 pertsona hilik gertatu zirelarik. RDA 1956an Varsobiako Paktuan sartu zen. Biztanlegoaren protesta isilari, mendebalderako ihesari

alegia, harresia ezarri zitzaion Berlinen 1961ean, horrela "Lehen langileen eta nekazarien estatua lurralde alemanean" ekialdeko blokean erabat integraturik gelditzen zelarik.

Bitartean, amankomuneko antikomunismoa zela eta, mende-baldeko hiru botereek beren eritziak hurbildu egin zituzten. Morgenthauk proposatutako plangintza behin-beitirako haztertz, komunismoaren hedapena geldierazteko mendebaldeko Alemania indartsu bat behar zutela zioen Byrnes-ek, Estatu Batuetako kanpo-arazoetarako ministroak, 1946an Stuttgarten emandako bere hitzaldi famatuan. Helburu hori lortu ahal izateko, eta bide batez Alemaniako arazo ekonomikoak konpontzeko, Britainia Haundiaren eta Estatu Batuen menpeko bi lurralde alemanen batasun ekonomikoa eta administratiboa aurkeztu zuen ("Bizone"). Sobietarren eta Frantsesen protestek ez zuten ezertarako balio izan. Urtebete beranduago, Marshallen plangintza ekonomikoaren bidez, Ingalaterra eta Frantzia nola edo hala parte hartzera behartu zituzten, bestela, diru-laguntzarik gabe haiek okupatutako lurralde alemanetan konpondu ezinezko arazo ekonomikoak izango bait zituzten. Estatu Batuetako laguntza ekonomikoa onartzean, Frantziak eta Britainia Haundiak ondorio politikoak ere onartu behar izan zituzten, hau da, Trumanek bultzatutako mendebaldeko estatu aleman batua.

Aipatutako "Bizone"tik "Errepublikak Federal"era pauso gutxi gelditzen ziren. 1948ko otsailean Londresen "sei botereek" (Frantziak, Estatu Batuek, Britainia Haundiak gehi Beneluxek) mendebaldeko Alemanian gobernu batua osatzea erabaki zuten. Hori egin aurretik, udan moneta-erreforma burutu zen, Sobietarren haserrea eta Berlingo blokeoa probokatuz. Alemaniako antzinako tradizio federala berpiztuz eta sendotuz, lehen-go estatuen eta beste zenbait sortu berriren autonomia errespetatu egin zen, horien parlamentuetan hauteskunde libreak antolatu zirelarik. 1948ko irailean bildu zen Bonnen "Länder"-etako hauteskundeen emaitzen arabera osatutako "Kontseilu Parlamentarioa" ("Parlamentarischer Rat"). Adenauer demokristauren gidaritzapean... Kontseilu honetan konstituzio berria eztabaidatu eta 1949an onartu zenean, abuztuan RFAko lehen

hauteskunde nazionalak burutu ziren. Parlamentu berriak Adenauer hautatu zuen kantziler, lider demokristauak bere buruari emandako botu baten bidez lortutako gehiengoari esker. Aurreantzean, aliatuak Alemaniarekiko zeukaten kontrol-eskubidea gutxiago erabiltzen hasi ziren, 1955ean RFA OTANen sartu arte, orduan utzi bait zioten erabat beren kontrol-eskubideari.

Beraz laburbilduz, Alemaniako batasun nazionala 1949an hautsi izan bazen, zatiketa hori aurreko mendean sustraitzen dela esan genezake. Batetik, nazioaren eraikuntza gaizki burutu zen, batasunaren lorpena erregimenetik, "goitik" inposatua izan zelako, eta bestetik, botere neoabsolutistek 1871n sortutako estatu batuan indar gehiegi gorde zutelako. Guzti honengatik, estatu hori kontsentsurik gabe, ahul eta autoritarismoari irekia jaio zen. Egoera horren emaitza bi mundu-gerrak izan ziren, horietako azkena batasun nazionalaren horrero gertatu zelarik. Alemanok 40 urtez itxaron behar izan dugu historiaren martxa, batasunerako bidetik berriro abiatzeko².

V. Alemania batasunerako bidean. Aukerak eta arazoak

Leninek alemanei buruz honako txiste hau kontatu omen zuen: aleman talde bat tren-geltokian bilduta eta iraultza burutzeko nonbaitera abiatu beharrean dagoela, ez litzateke taldeko inor trenera igoko, aurretik "Txartelak, non saltzen dira?" galdetu gabe. Alemanon leialtasun prusiano hori 1989ko ekialdeko Europako iraultza demokratikoan ere antzeman zitezkeen. Sobiet Batasunean, Polonian, Hungarian eta Txekoslovakian Gorbachoven Perestroikak aspaldi erreformak eginak zituela, RDan Honecker-ek eta bere klan neoestalinistak protesta gehiegirik gabe ospatzen zuten estatuaren 40garren urtebetzea. Halere, ekialdeko alemanen protesta-bide tradizionalak eta isilak, atzerirako ihesak alegia, estatuaren ekonomiari kalte izugarriak eragiteaz gain, bertan gelditutako herrikideen sistemarekiko haserrea handitu egin zuen. Azkenik, Leipzigen zenbait ausartek eliza protestantearen habesean bere protestak kaleratzea erabaki

zuenean. Honeckerek berea egina zuen. Politburok lider zaharri kendutako konfidantza izan bait zen sistemaren hiltzoriaren hasiera, lurralde aleman horretan 1932z geroztik antolatutako lehendabiziko hauteskunde demokratiko hauek, momentuz, sistemaren amaiera markatu dutelarik. Bi datu horien bitarteko prozesu politikoa prentsari esker ongi ezaguna dugunez, ez dugu hemen errepikatuko. Gertakizunen nondik norakoak alde batera utziz, datoen lerrootan Alemaniako bigarren batasunaren zenbait arlotako ondorio posibleen azterketa egingo da, Alemaniatik at agian ezagutzen ez den zenbait datu eta eritzi emanaz, eta era berean hainbat gogoeta analitiko eginez³.

Arlo politikoa

Aurtengo martxoaren 18an antolatutako hauteskudeen emaitzek argi eta garbi utzi dute ekialdeko alemanen gehien-goaren nahia: bere estatuaren desagertpena, RFArekin estatu aleman bakarra osatu ahal izateko. Ez da helburu hau defenditu ez duen alderdirik izan. Inkesta guztien aurka, hiru alderditako aliantza demokristau-kontserbatzailea atera zen garaile, botu gutxigatik gehiengo absolutua lortu ez zuelarik. Hiru alderdiok hurbiltzeko, RFako Kohl kantzilerraren koalizioaren aldeko eritzia erabakikorra izan zen. Koalizioa oso berandu osatua zen, bere alderdi nagusia 40 urtetan zehar erregimenaren zutabe bat izan zen, eta horrezaz gain, bere liderrik ezagunenak polizia sekretuarekin ("Stasi") izandako harremanengatik dimititu behar izan zuen. Guzti hau kontutan harturik, inork ez zuen lortutako garaipen biribila espero. Ustegabeko emaitza hau aztertzean, hiru faktore dira aintzakotzat hartu beharrekoak. Alde batetik, Hungariako hauteskudeek ondoren konfirmatuko zuten bezala, "Sozialismo" hitzak Europako ekialdean lortutako izen txarrarengatik, demokratizatzeke antolatutako hauteskudeetan ezkerreko alderdiak desabantaila handiz abiatu dira. Bestetik, eskuineko alderdiek garaipena eskuratu dute, botu-emaileen begietan alternatiba garbiena, erradikalena eta, kontsumismoari dagokionean, tentagarriena delako. Azkenik, eta argudio honek Alemaniako

egoera berezian pisu handia du, RDA tarrek kontserbatzailei eman diete bere konfidantza, hain zuzen ere Bonnen kontserbatzaileak agintean daudelako, eta alderdi berekoak izanik, Berlin eta Bonnen arteko ardatzak RDAk hain premiazko daukan diru-laguntzaren beharra errazago konponduko delakoan. Bonnen agintean beste alderdi bat izan balitz, hauteskundeetan emaitzek beste norabide bat har zezaketela hipotesi posiblea da.

Hasierako poza baretu ondoren, Kohlen jarraitzaileen artean beldurra agertu da. Oskar Lafontaineek, sozialdemokraten liderak, kontserbatzaileen lasaitasuna hautsi egin zuen. "RDAn lehendabiziko hauteskundeetan garaile ateratzen denak", zioen bere porrota ezagutu eta berehala, "izugarritzko lana egin beharko du hurrengoetan galtzaile ez ateratzeko". Izan ere, Kohlek hauteskunde-kanpainan zabaldutako promesak eta itzaropenak orain bete egin behar ditu, Alemaniako alde batean eta bestean, RDAkoek lehenbailehengo batasuna, ekonomiaren birmoldaketa eta kontsumo-gizartearen abantailak espero badi-tuzte, RFAkoek ez dute guzti hori egia bihurtzeko zerga gehiagorik ordaindu nahi, Kohlek prometitua zuen bezala. RFAn giro politiko eta soziala batasunaren aldekoa bada ere, batasuna dagoeneko, eta batez ere behemilako klaseei, zama handia bihurtu zaie. Arazo eta zalantza hauen aurrean, Kohlek moteldu egin du bere politikaren martxa. Bere hasierako plangintza, RFAn abendurako konbokatutako hauteskundeak Alemania Batuko lehendabizikoak izatea, alde batera utzi du. Moneta-erreforma martxorako edo apirilera pentsatuta bazegoen ere, ekainerako atzeratua izan da eta gauregun data hori ere kolokan dago. Batasun politikoa, Kohlen eritziz, RDAko gobernu berriaren lehen eginbeharra bazen ere, orain moneta-erreformaren ondorioz beranduago iritsiko dela dio. Teoriaz "batasunerako bide azkarra", hau da RFAko Oinarritzko Legearen 23. artikulua irekitzen duena, defenditzen jarraitzen badu ere, ez du inork noiz aplikatuko den zehazten.

Izan ere, artikulua honek eztabaida handia sortu du Alemaniako zirkulu politikoetan. Artikulu honen arabera RFAtik kan-

poko edozein lurralde aleman bere parlamentuaren botazio baten bidez RFAn sar bait daiteke, 1957tik 1959ra Frantziaren menpean zegoen "Saargebiet"-ekin gertatu zen bezala. Batasun politikoa burutzeko beste aukera, RFAko Oinarrizko Legearen 146. artikulua ematen duena da: "Oinarrizko Lege honen iraupena herri alemanak aukera librean beste konstituzio bat onartzen duenean bukatuko da". Arazo juridiko honen atzetik gatazka politiko-ideologiko bat ikus daiteke. 23. artikulua aldekoentzat Alemania Batua RFA handia litzateke, oraingo sistema politiko, ekonomiko, sozial eta militarrekin. 146. artikulua defenditzen dutenentzat, ordea, Alemania Batuak estatu herri bat izan beharko luke, edo behintzat RFA handia, baina berritua. Orain bi zatitan banatutako herri osoak parte hartu behar duela estatu berriaren eraikuntzan, diote, eta ez bakarrik RFAko alemanek. Helburu hau lortu ahal izateko Alemania osoko hauteskundeak, parlamentu batuaren osaketa eta, RFAko Oinarrizko Legea eredu eta abiapuntutzat hartuz, konstituzio berriaren eztabaida eta onarpena eskatzen dituzte. Bide honetatik joanez gero, aleman guztion arteko kontsentsuan oinarritutako estatua lortuko litzateke, eta horrezaz gain, RFAko Oinarrizko Legea baina hobea den konstituzioa, azken honek zenbait eskubide berri garantizatuko lituzkeelarik, hala nola: ekologiarri edo emakumeen berdintasunari dagozkionak, edo gobernuaren aurka erreferendum bat burutzeko posibilitatearena, besteak beste.

Hasiera batean kontserbatzaileek 23. artikulua bidea eta ezkertiarrek 146garrenarena defenditzen bazuten ere, hauteskuntzeen emaitzak ikusita, gutxi izan dira 146garrenarekin gelditu direnak, sozialdemokratik ere, eritziz aldatzen hasiak bait dira. Gauzak horrela izanik, kontserbatzaileak nagusitu egin dira eta dirudienez, azkenik hartutako irtenbidea RFA 23. artikulua bitartez handitzearena izango da, aldi berean Oinarrizko Legea gutxienez aldatuta bat sartuko delarik. Izan ere, Oinarrizko Legearen sarrerak dioenez, batasun nazionala burutu arte behin-behineko konstituzioa da. Horrexegatik hain zuzen ere, deitu zitzaion 1949an, "Oinarrizko Legea" ("Grundgesetz") eta ez "Konstituzioa". Behin batasun nazionala buruturik, behin-

-behineko ezaugarri hori kendu beharko zaio, etorkizunean erre-bantxistek ateak hertsirik izan ditzaten. Hau egiten ez bada, Alemania III. "Reich"eko mugetara zabaldu nahi dutenek konstituzioa lagungarri izango lukete.

Arlo Ekonomikoa

Konstituzioaren inguruko eztabaidak baretu ondoren, ekonomia da istilu gehienak sortzen dituen arloa. Kohl presidenteak eta Waigel bere finantzetako ministro babaroak moneta-erreforma batasun politikoaren ezinbesteko baldintzatat jo zutenetik, ez da erreforma burutzeko ideia herririk gabeko egun bat ere pasa. Momentuz proposamen asko egon badaude ere, ez da oraindik plangintza zehatzik aurkeztu. Kohlek hauteskunde-kanpainan txanponen trukea 1 : 1 izango zela ziurtatu zuen. Orain, aldiz, bere banku nazionalak ("Deutsche Bank") 1:2ko trukea proposatu du, hau da, marko federal bat ekialdeko bi markoren truke, horrela ekialdeko alderdi politikoen hurbilketa eta gobernu berrian sozialdemokraten sarrera posiblea probokatuz. Alde batetik, Kohlek datozen hauteskundeetan bere gehiengoa ez badu kolokan jarri nahi, bere hitza bete beharko duela argi dago. Bestalde, nola kontrolatu 1:1eko trukeak zalantzarik gabe sortuko duen izugarritzko inflazioa? Markoaren ahultzeari munduko merkatuetan nola aurre egin, RFAko ekonomia neurri handi batean esportazioari esker bizi dela kontutan harturik? Arazo honen oinarria RDAko herritarrek banketxeetan gordetako dirutza da, orain arte beraien soldatak zertan gastatzerik ez bait zeukaten. Momentu honetan diru hori balio gutxikoa bada ere, RDAko soldatak bezala, RFAko markoetara trukatzan den egunean, egoera hori erabat aldatuko da. Merkatuetan milioika marko sortuko da, industriak kontsumo-eskaera horri aurre egin ezin izango diolarik, behar adinako produkturik ez bait da izango eta inflazioa eta markoaren devalorizazioa emango dira.

Dena den, RFAko enpresagizonek ez dute moneta-erreforma burutu arte geldirik egon nahi. Zenbait ahots kritikok dioenez

RDAko kolonizazioa jadanik hasita dago. RDAko ekonomia lur jota utzi bait dute Honeckerrek eta bere kideek. Mendebaldeko soziorik aurkitzen ez duten lantegiak desagertu egingo dira. Baina nola pribatizatu legerik gabe orain arte "herriko jabegoa" izandako enpresak? Pribatizatu behar ote dira denak ala komeni ote da zenbait arlotan enpresa estatalak mantentzea edo beste formula batzuk, kooperatibak esate baterako, asmatzea? Zalantza guztien gainetik, lehendabiziko enpresa-erosketak edo kapital-sartzeak praktikan jarri dira, kotxe-industria aitzindari izan delarik. Volkswagen eta Opel etxeek RDAko "IFA" konbinatu estatalaren parte handi bat erosi dute. IFAn orain arte "Wartburg" eta "Trabant" kotxeak egiten ziren eta, batazbeste, erosle batek horietako plastikozko kotxe bat eskuratu ahal izateko 12 edo 14 urte itxaron behar izaten zuen. Gauregun, nahiz eta produkzioa oraingoz bere osotasunean mantendu, ez da kotxe bat ere saltzen, Administrazioari ez bada, IFAko zuzendariak orain dela gutxi publikoki aitortu duen bezala. "RDAko kotxegintzan", gaineratu du Voigt zuzendariak, "100.000 lanpostu dago arrisku biziari". Gauza bera esan daiteke beste arlo ekonomikoetat, non RFAko kapitala buru-belarri lanean ari den, hala nola: AEG, munduko tren-bagoi enpresarik handiena, RDAko "Kombinat Maschinentriebbau" erosi nahian dabil; Alianza aseguru-etxeak RDAko aseguru estatalarekin lortu du aurre-akordio bat; Krupp, Mannesmann eta Thyssen heste hainbat enpresarekin negoziatzen ari dira, etab.

Halere, hasierako euforia baretu ondoren, kezkek eta zalantzak dira nagusi enpresa-gizonen eta politikoen artean. Atzerriko inbertsioak erakartzeko azpiegitura sendo bat ezinbesteko baldintza bada, RDAn baldintza hori ez da urrutitik ere betetzen. Telex edo Telefax apenas ezagutzen da, gerraurreko telefono-sarea erabat zaharkituta dago eta interferentziarik gabeko linea mirari bat da RDAn. Ildo honetatik jarraituz, autopista-sarearen ehuneko 75 Hitlerren garaikoa da eta gauregun traktoreentzat baliagarria bada, ezin daiteke gauza bera esan kotxeentzat. Trenbideen sarearen egoera ez da hobea. Tren gehienak ez dira elektrikoak, ikatz-energiak mugitzen direnak baizik. Abiaduraren topea gehienetan 100 km orduko izaten da.

Industria lur jota badago eta modernizazio-prozesua buruzteko azpiegitura falta bada, nekazarien egoera oraindik ilunagoa da. Adu guztiak ados daude RDAko 700.000 nekazariak Europako merkatuan habesik gabe galduta daudela diotenean, beraien produktuak Europako nekazal produktuak baino hiru bider garestiagoak bait dira, batzaz beste.

Azkenik, banka-arloari buruzko beste datu bat. Orain dela gutxi aurkitu dute RDAko Banku Estatalak inolako dibisa-erreserbarik ez daukala. Estatuaren diru-zorrak, RFAko "Bundesbank"ek bere gain hartu beharko dituenak, 20.000 milioi markotakoak dira. Nola bete diru-hutsune hau? Horixe da gakoa. Defizita konpontzen ez bada, kalte ekonomiko eta sozialak izugarriak izango dira.

Arlo soziala

Alemaniko alderdi politiko guztiak bat datoz erreforma ekonomikoak eta erreforma sozialak batasun nazionalerako bidean banatu ezinezko bikotea osatu behar dutela esatean. Ekonomiaren birmoldaketak sortutako arazo latzenetariko bat RDAn orain arte ezezaguna izan den langabezia izango da. Azken kalkuluen arabera, hasierako urteetan gutxienez 800.000 eta gehienez 1,5 milioi langabetu izango da. Langabezia RDAn orain arte fenomeno ezezaguna izan dela kontutan harturik, arazo honi aurre egiteko azpiegitura osoa ezerezetik eraiki behar da, hala nola enplegu-bulegoak, langabezi aseguruia eta prestakuntza-ikastaroak. Proiektu horiek egia bihurtzeko behar diren milioiak nondik atera, zehatz-mehatz inork ez daki. RFAko finantzaketako ministroak, CSU alderdiko Waigelek hain zuzen ere, RFAko ekonomiaren martxa ezin hobeari esker estatuak gehiago kobratutako zergen bitartez konpondu nahi du arazoa. Dirudienez datorren legislaturarako prometitutako zergen gutxitzea ahaztu egin zaio. Reagani eta Thatcheri kopiatutako politika liberal hori nahitanahiez baztertu beharko du, langabetuak ezezik pentsionistak ere babestu beharko bait dira. Gauregun RDAko pentsionista batek 340 markotik 470era bitarteko marko-

tako pentsioa kobratzen du. Nahiz eta diru hori mendebaldeko markotan jaso (22.100-30.500 pezeta), bizitzeko ez litzateke nahikoa izango, klikadurak eta alokairuak nabarmenki gora egingo bait dute, estatuak subentzioak kentzean. RFAko Adituen Kontseiluko zuzendariak, Pohl katedratikoak hain zuzen ere, egindako ikerketa baten arabera RFAk urtero 30.000 milioi marko ordaindu beharko ditu, kalkulaturako 1,2 milioi langaberturi hilean 1.000 marko (65.000 pezeta) ordaintzeko eta pentsioak 500 markotan igo ahal izateko.

Halere, dirutza hori ez litzateke nahikoa izango. Ekialdeko Alemanian bizitzaren kalitatea zertxobait igo nahi bada, medikuntzaren egoera penagarria honako datu hauetan isladatzen da: azken hilabeteotan 2.000 sendagilek eta 1.200 dentistek egin dute alde. Europa mailan ekografia egiteko tresna bakoitzari dagokion biztanle-kopurua 2.500ekoa bada, RDAn 32.000koa da. RDAn medikuntza sendoa behar-beharrezkoa da, ekologiaren aurkako krimenak biztanleen osasunarengan eragindako kaltea izugarritzakoa bait da. Airearen kutsadura European neurtutako batezbestekoa haina hamar bider handiagoa da. Sulfuro dioxidoaren emisioa Europakoa baina hiru bider handiagoa izanik, zenbait lurralde industrialetan jaioberriengan deformazioak antzeman ziren, aldi berean hilkortasuna igotzen zelarik. Zenbait tokitan edateko uraren eskasia eman da, RDAko ibaien ehuneko 75 erabat kutsaturik bait dago.

Horrezaz gain justizia, administrazioa eta hezkuntz arloak goitik bera aldatu behar direla kontutan harturik, RDAn benetazko *iraultza* gertatzen ari dela esatea, ez da gehiegikeria. RDAn bertan emango den aldakuntza izugarria izango da eta aldakuntza horren ondorioak nazioarteko politikan ez dira txantxetakoak izango.

Nazioartekoa

Goian aipatu dugun bezala, 1945az geroztik munduko ordenu berria neurri handi batean Alemaniako bi blokeen arteko banaketan zetzan. Alemania batasunerako bidean abiatu denetik

eta ekialdeko blokearen desagerpenaren hastapenekin, ordenu berria asmatu beharko da. 1945ean bezalaxe, Alemaniak jokutzen duen rola berriro garrantzi handikoa eta berezia da, mendebalde eta ekialdearen arteko zubia eta oreka bait da. Momentuz, ez dago ezer erabakita eta munduko egitura berria ezagutzeko eta bertan, Alemaniak zein status izango duen jakiteko "4 gehi 2" bileretan erabakitakoaren zain egon beharko dugu. Gaia berez zaila izanik, Kohl kantzilerrak bere hankasartze traketsuekin oraindik gehiago korapilatu egin du. 40 urte asko izanda ere, gertatutakoa ahazteko ez dira nahikoak. Nola ez dituzte Poloniarrek Kohlen Oder/Neiße mugari buruzko azalpenak haien segurtasunaren aurkako erasotzat joko? Ahaztutako erreparazioen gaia berriro plazaratzean ere ez da oso trebe ibili. Errefuxiatu elkarteen nahiak bete edo eskuin erradikalari botuak kendu badizkio ere, estrategia honek nazio artean fantasma zaharrak berpizteko balio dio. Havel president-teak garbi hitz egin du, bere herrian, Alemanekiko beldurra oraindik egon badagoela esatean. Txekoslovakian horrela bada, Polonian eta beste zenbait herritan zer esanik ez.

Halere, Kohlek berak behin baino gehiagotan ziurtatu duenez, Alemania handia ez da laugarren "Reich" bat izango, eta gizarte alemanean politika espantsionista eta militaristarentzat ez dago inolako oinarririk. Kohlen hankasartzeak prentsa kontserbatzailearen barruan ere kritikatu izan dira disimulurik gabe, eta Kohlen aholkularien arteko kontsentsu izkutuaren arabera, atzerriko politika, askoz finago eta zuhurrago mugitzen den Genscherrri, kanpo-arazoetarako ministroari alegia, utzi behar zaio. Izan ere, azken urteotako bake-mugimendu indartsuaren arrastoak Alemaniako gizartean edonon aurki daitezke; aipa dezagun adibide gisa, "Der Spiegel" astekari politiko garrantzitsuaren azken ale batean bere erreportaia nagusian "Soldaduak, zertarako oraindik", galdetzen zuela. Ekialdeko arriskurik gabe, generalek eta soldaduek ez dakite zer egin, noren aurka defendituko dute beren herria? RDAko "Volksarmee"aren egoera dirudienez berdintsua da. Aurtengo urtarrilean 55.000 gaztek koarteletan aurkezteko deia jaso ondoren, horietako ehuneko hamarrak prorroga eskatu zuen, RDAko historian erabateko

errekorra markatzen zutelarik. RFAn ez dira bakarrik Berdeak eta Alternatiboak blokeen desagerpena eskatzen dutenak; zenbait aditu sozialdemokratak, hala nola "Ostpolitik"aren ideologoa den Egon Bahrek ere gauza bera eskatzen bait du. Genscherek OTAN eta Varsobiako Paktua "desmilitarizatu" eta "politizatu" egin behar direla esatean, sozialdemokratei abenduko hau-teskundeetan oso haliagarria izan daitekeen zubia luzatzen die. Izan ere, orain arte sistema militarrean galdutako dirutzari munduko egoera berri honetan beste hainbat arlotan askoz etekin hobe atera dakioke. Ez da harritzekoa beraz, ejerzitoen aurkako kritikak piztea eta desmilitarizazioaren aldeko eritzien hedapena.

Negoziaketen hastapenetan gaudenez, ez dago oraingoz munduko ordenu berria nolakoa izango den jakiterik. Halere, nire eritziz, honako hipotesi hauek aurrera daitezke:

1. Munduko ordenu berria baketsua izan dadin Moskuko segurtasuna errespetatzea ezinbesteko baldintza da. Baldintza hau beteko litzateke Alemania batuak egun dauden mugak behin-betirako ziurtatu eta era berean arma biologiko, kimiko eta atomikoei here lurrean uko eginez gero. Horrezaz gain, RFako Oinarizko Legean (Art. 26,1) azaltzen den gerra sortzeko debekua berriro onartu beharko luke.

2. OTANek here oraingo egitura militarra edukirik, OTANen erabat sartutako Alemania batua, sobietarren segurtasunaren aurka legoke. Beraz, komeniko litzateke status berezia asmatzea Alemaniarentzat. Irtenbideren bat Genscherek proposatutakoa litzateke, orain RDAkoa den lurralde alemanak OTANetik kanpo uztearena alegia. Beste aukera bat Alemaniako egitura militarra zeharo aldatzea litzateke, ejerzitoari eta armamentuari ezaugarri defentsibo hutsak emanez. Prozesu hau blokeen aldaketa orokor baten barruan emango da, aldaketa horren ondorioa izango delarik. Vienan eta Helsinkin aipatutako desmilitarizazioa lortuko balitz, Alemania eta mundu osorako bide berri asko irekiko dira.

3. Ez da oraingoz epe motzean Alemaniako neutralitatearen aukerarik ikusten, nahiz eta agian aurrerantzean Alemaniako biz-

tanleen gehiengoa helburu horrekin bat etorri. Alde batetik, Estatu Batuek ez lukete ardatz atlantikoaren ahultzerik onartuko, bestetik, Sobiet Batasunak eta beste zenbait estatuk ere ez dute Alemania neutralegia bihurtu nahi, kontrako iritzi publikoak behin baino gehiagotan entzuten badira ere. Alemania neutrala kontrola ezinezkoa bihurtuko ez ote denaren beldur bait daude. Arrazoi honengatik soldadu amerikar eta sobietar dezente geldituko dira Alemanian datozen urteotan, nahiz eta gauregun-go kopurua (245.000 amerikar, 380.000 sobietar) gutxitu egingo den.

4. Alemaniako batasunak Europako batasunaren bultzagile bihurtu behar du, ez bakarrik Europako herriei Alemania handiarekiko beldurra kentzearen, Adenauerrek eta Schumacherrek hasitako politika europarrak, Alemaniako azken 40 urteotako atzerri-politikaren ardatz nagusiak porrot egin ez dezan ere bai. Eta bide honetatik doazen Kohlen azken inizatibien eta adierazpenen artean, hona hemen adibide gisa, Dublinen ospatu beharreko presidenteen arteko gailurraren proposamena. Horiei esker, Alemaniako kantzilerrak atzerri-politikaren arloan galdutako zenbait puntu berreskuratu egin du.

VI. Konklusioak

Alemaniako batasun nazionalaren arazoa ez da gauregungo fenomeno, azken bi mendetakoak baizik. Batasun nazionala eta estatala 1871n baldintza txarretan lortua izateagatik, agresibo eta autoritario bihurtutako nazionalismo alemanak ondorengo hamarkadatan bai Alemanian bertan, bai Alemaniatik at arazo ugari sortu zuen, Bigarren Mundu-Gerraren ostean erabat deuseztatua izan arte.

1945az geroztik sortutako nazionalismo aleman berriak, ordea, honako ezaugarri nagusiak zeuzkan: nazionalsozialismoaren historiaren ahantzia, antikomunismo bortitza, Estatu Batuetako baloreen araberrako orientazio politiko eta morala eta

azkenik, arrakasta ekonomikoak eragindako harrotasur "ekonomiko nazionala".

Gauregun, bere osotasunean gelditzen den ezaugarri bakarra azkena dela esan daiteke. Batetik, 1968az geroztik Alemaniako historia, eta III. Reichekoa batipat, alemanon kontzientziara itzuli da; bestetik, Willy Brandten "Ostpolitik"ek ideologia antikomunista ahuldu egin du; eta azkenik Vietnamek, eta Europaren eta Estatu Batuen arteko tentsioak alemanon Estatu Batuekiko mi-respen itsua moteldu egin dute.

Habermas filosofoak "DM (=Deutsche Mark) Nationalismus" deitutako identitate ekonomiko nazional hori, Kohlen politikari prepotentean isladatzen da, esate baterako Poloniako muga erreparazio-eskaeren ukoarekin trukatu nahi izatean. Bide hone-tatik jarraituz gero, gure arazo nazionala historian zehar lehenda-biziko aldiz askatasunean konpontzeko aukera galdu egingo genuke alemanok, estatu berria oinarririk gabe, kontsentsurik gabe eta egoera ekonomiko berezi bati esker jaioko litzateke-lako, bere barruan berriro galtzaileak eta irabazleak egonik. Hau ezin litzateke identitate nazional demokratiko baten hasiera izan. Batasunerako bidean dauden oztopo guztiak gainditzeak ez du pena mereziko, historiari ikasteko eta identitate demokratikoaz hornitutako estatu berria eraikitzeak ez bada. Helburu hori lortu ahal izateko, nazio-kontzeptu klasikoak alde batera utzi beharko ditugu, nazio etniko eta historikoari baino, gizarte moderno, ireki, demokratiko eta pluralistari gure arreta eskainiz. Hau lortuz gero, lurperatu egingo dira betirako fantasma zaharrak eta bai Alemania eta baita Europa ere aberatsagoak izango dira.

L.M.

¹ 1848 baino lehenagoko Alemaniako historiari buruzko azterketa orokorrik onenetarikoak Hans-Ulrich Wehlerena da: *Deutsche Gesellschaftsgeschichte*, bi ale (I: 1700-1815; II: 1815-1845/49), München 1987 (Goethe eta Schillerren aipamena 41. or.); 1848 ondorengo historiari dagokionez, ikus, Craig, Gordon A.: *Deutsche Geschichte 1866-1945*, München 1980 (bertsio ingelesa; Oxford U.P. 1978); Wehler, Hans-Ulrich: *Das Deutsche Kaiserreich 1871-1918*, Göttingen 1980; Nazionalismo alemanaren funtsezko aldaketa eta Alemaniako "bide berezia"ri buruzko tesiak Heinrich-August Winklerrek azaltzen du: *Liberalismus und Antiliberalismus. Studien zur politischen Sozialgeschichte des 19. und 20. Jahrhunderts*, Göttingen 1979. Bere tesiak Berdahlek burututako hausnarketa batean oinarritzen dira: Berdahl, Robert M.: *New thoughts on German Nationalism*, In: *American Historical Review* 77, 1972, 65-80. or.

Gaztelaniaz Alemaniako historiari buruz ezer gutxi dago argitaratuta, esate baterako: Droz, J.: *La formación de la unidad alemana 1789/1871*, Barcelona 1973; Guillen, P.: *El Imperio Alemán (1871-1918)*, Barcelona 1973; León Conde, Angel / Gutiérrez de Benito, Eduardo: *Alemania desde la unificación hasta 1914*, Madrid 1985.

² Alemaniako zatiketari buruzko liburuak onena eta berriena honako hau dugu: Kleßmann, Christoph: *Die doppelte Staatsgründung. Deutsche Geschichte 1945-1955: horrezaz gain ikusi Loth, W.: The American Non-Policy towards Eastern Europe 1943-1947*, Tromsø 1978. Gaztelaniaz ikus daiteke García de Cortázar, Fernando / Lorenzo Espinosa, José María: *Historia del mundo actual 1945-1989*, Madrid 1989, Hitlerren politika zentralista azaltzen da In: Broszat, Martin: *Der Staat Hitlers*, München 1978, ikus, bereziki 130-172. or. Gaztelaniaz Collottiren liburua aipatu behar da: Collotti, Enzo: *La Alemania Nazi*, Madrid 1972.

³ Datozen erroetako iturria nagusia Alemaniako hainbat egunkariak (Frankfurter Rundschau, Frankfurter Allgemeine Zeitungek), aldizkariak (Der Spiegelek, Der Sternek, Die Zeitek) eta telebistak (SAT 1-k, RTL-k) azken hilabeteotan emandako informazioa da.